

Citation style

Ceropita, Mihail: review of: Argyro Kartsonaki, *Breaking Away. Kosovo's Unilateral Secession*, Lanham : Lexington Books, 2018, in: *Slovanský přehled*, 105 (2019), 1, p. 124-128, DOI: 10.15463/rec.1084797229

First published: *Slovanský přehled*, 105 (2019), 1

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

ho Horního Kraňska představuje každopádně dosud nejvýznamnější počín ve zkoumání problematiky nucené mobilizace do německé armády během druhé světové války.

Milan Sovilj

Argyro KARTSONAKI,

Breaking Away: Kosovo's Unilateral Secession,

Lanham, Lexington books 2018, 166 s., ISBN: 978-1-4985-6718-3.

Velký zájem historiků a politologů o soudobé dějiny Kosova, který před dvaceti, třiceti lety logicky vyvolala eskalace jugoslávské (a kosovské) krize, v poslední době viditelně opadl. Na přelomu milénia tak byly publikovány práce takových autorů jako Noel Malcolm, Miranda Vickersová, Tim Judah, Jelena Guskovová¹ atd. Kvalita těchto knih kolísala, interpretace faktů často závisela na politických preferencích autorů. Poté, co se problém Kosova z akutní fáze přesunul v červnu 1999 do fáze zmrazeného konfliktu, zájem o tento region začal postupně klesat. Dokonce jednostranné vyhlášení nezávislosti Kosova ze dne 17. února 2008 nevyvolalo ve vědecké komunitě výraznější reakci. Z tehdy vydaných prací je možné upozornit snad jen na knihu Olivera Jensa Schmitta, která vyvolala živou kritiku v samotném Kosovu.² Kritici této knihy poukázali na povrchnost interpretace historie Kosova a nedostatečnou pozornost věnovanou albánským zdrojům. Nedostatečná pramenná základna je ostatně slabinou většiny příslušných studií a monografií. Knihy o kosovských dějinách byly často psány jenom na základě materiálů mezinárodních organizací, zahraničních zpravodajských pramenů a částečně materiálů publikovaných v srbském tisku. Dokumenty a materiály v albánském jazyce nebyly obvykle vůbec reflektovány, nebo byly použity jen jejich stručné překlady do angličtiny. Také srbské archivní materiály většinou ponechávala většina historiků stranou. Jako výjimku můžeme v tomto ohledu připomenout např. české monografie Václava Štěpánka o Kosovu ve 20. století a Jana Pelikána věnovanou dějinám Kosova v letech

1 Noel MALCOLM, *Kosovo: A Short History*, Basingstoke 1998; Miranda WICKERS, *Between Serb and Albanian: A History of Kosovo*, Columbia University Press 1998; Tim JUDAH, *Kosovo: What Everyone Needs to know*, Oxford 2008; Jelena GUSKOVA, *Balkanskije dorogi i šalnoje bezdorožje: Vzgljad ruskogo istorika*, Saarbrücken 2012.

2 Oliver Jens SCHMITT, *Kosovo. Kurze Geschichte einer zentralbalkanischen Landschaft*, Köln 2008; Ibrahim KELMENDI, *Trileri i O.J.Schmitt*, Prishtina 2014; Jakup KRASNIQI, *Një histori e kontestuar*, Prishtina 2014.

1958–1969, psané na základě analýzy dokumentů a materiálů Archivu Srbska a Archivu Jugoslávie v Bělehradě.³

Možný obrat naznačovala v roce 2018 publikovaná monografie Agiry Kartsonaki, výzkumné pracovnice univerzity v Birminghamu. Očekávání však nebylo naplněno. Kniha má tolik nedostatků, že její přínos ke zkoumání moderních dějin Kosova je více než problematický. Prvním je již samotný rozsah knihy. Na 160 stránkách je tak složitý problém, jakým je albánské separatistické hnutí v Kosovu, těžké nejen popsat, natož korektně analyzovat. Autorka navíc víceméně kráčela ve stopách většiny svých předchůdců. Pramenná základna jejího výzkumu zůstala omezena jen na zdroje v angličtině, logicky tedy na nekonceptně, náhodně shromážděných publikovaných pramenech (mezistátní dokumenty, projevy politiků, rozhovory apod.). Autorka navíc cituje nesoustavně, nedbale, v monografii zcela schází kapitola analyzující použité prameny a sekundární literaturu. Viditelně jí schází kritický odstup od primárních i sekundárních zdrojů. Podobné platí i o využívání orálních pramenů a vyžádaných písemných svědectvích pamětníků. Autorka z těchto zdrojů často cituje, v její knize však nenajdeme výčet a strukturu otázek, které osloveným kladla.

Recenzovaná monografie je první autorčinou monografií. Předtím napsala pouze jediný článek o vyhlášení nezávislosti Kosova v roce 1991.⁴ Její výzkumné zájmy se točí kolem secesních a separatistických procesů, které obvykle vedou k tzv. zmrazeným konfliktům. Autorka zkoumá možnosti řešení konfliktů, jejichž cílem je udržet v takových případech stabilitu.⁵ Kniha se skládá ze šesti kapitol. Vysvětluje pozadí a historii kosovské krize a zaměřuje se především na události po rozpadu Jugoslávie. Na závěr práce autorka popisuje aktuální problémy, kterým Kosovo čelí. Kniha má více politologický než historický charakter.

V první kapitole uvádí autorka Kosovo jako příklad „úspěšného separatismu“. Hlavním argumentem je pro ni fakt, že do roku 2017 ho uznalo 114 států. To je docela kontroverzní interpretace. Politické uznání Kosova v mnoha případech představuje spíše symbolické gesto, které kosovská elita využívá pro posílení svého vnitřního i mezinárodního postavení. Kosovo má i dnes vážné problémy se zříze-

3 Václav ŠTĚPÁNEK, *Jugoslávie – Srbsko – Kosovo. Kosovská otázka ve 20. století*, Brno 2011; Jan PELIKÁN, *Novými cestami. Kosovo v letech 1958–1969*, Praha 2014.

4 Argyro KARTSONAKI, *Failing to secede: The dynamics of Kosovo's unsuccessful attempt at secession in 1991*, in: Karl Cordell – Stefan Wolff (eds.), *The Routledge Handbook of Ethnic Conflict*, 2nd Edition, Abingdon – New York 2016.

5 Dostupné z: <https://www.birmingham.ac.uk/schools/government-society/centres/iccs/staff/profiles/kartsonaki-argyro.aspx>, citováno 21. 11. 2018.

ním plnohodnotných diplomatických, politických a zejména hospodářských vztahů. V tomto ohledu je politická a ekonomická situace Tchaj-wanu (i pokud vezme me v úvahu historický kontext jeho vzniku) mnohem příznivější, byť ho aktuálně uznává jenom 17 států.

Za nejproblematictější považujeme druhou a třetí kapitolu monografie. Při jejich čtení záhy pochopíme, že autorčiny znalosti o regionu jsou v mnoha ohledech dosti povrchní. Jen pro příklad: popis kosovského mýtu, který autorka uvádí, nevznikl najednou, ale byl formován postupně, a to i během 20. století. Během balkánských válek nebylo Kosovo pro Srbsko ještě výjimečně důležitým regionem. Důležitost připojení Kosova (pokud mluvíme o ideologickém významu) byla pro královské Srbsko rovnocenná se získáním tzv. Vardarské Makedonie, kde středověký srbský panovník Štěpan Dušan v roce 1346 prohlásil vytvoření „carství Srbů a Řeků“.

Autorka správně registrovala restriktivní jazykovou praxi a potlačování albánštiny jugoslávskými orgány v 20. letech minulého století. Zcela však opomněla na důsledky agrární reformy v Kosovu a zejména na pokus o kolonizaci regionu nealbánským obyvatelstvem. Právě pozemková reforma byla hlavním důvodem rozhořčení kosovských Albánců, v důsledku níž se velmi dynamizovalo tzv. „kačacké“ hnutí, které bojovalo za osvobození tohoto regionu.

Autorka při výkladu události poválečného období opomíná mnoho klíčových bodů. V knize se nezmiňuje o demonstracích z roku 1968, kontaktech Kosova s Albánií, vzniku albánských ilegálních skupin v 60. a 80. letech 20. století v Kosovu a exilové opozici. Při popisu etnických excesů zcela ignoruje ekonomické důvody, které také přispěly k odchodu obyvatelstva z regionu. Konstatuje, že demonstrace roku 1981 byly živým projevem krize jugoslávské identity. Tuto – přinejmenším odvážnou tezi – však nezařazuje do kontextu tehdejšího vývoje v Jugoslávii. Chorvatský „maspok“ ze 70. let měl nesrovnatelně silnější ideologický náboj. Ostatně většina kosovských Albánců nikdy jugoslávskou identitu neakceptovala. Události roku 1981 nebyly výrazem náhlé změny nálad albánské populace, ale spíše logickým vyostřením dlouho se kupících rozporů.

V kontextu dříve zaběhlých propagandistických klišé autorka charakterizuje *Memorandum Srbské akademie věd a umění* pouze jako dokument, „který přispěl k růstu nacionalismu“. Nebere mj. v potaz, že velká část dokumentu je věnována ekonomické a politické krizi a že poukazování na diskriminaci jednoho z národů nebylo v 80. letech v Jugoslávii ničím ojedinělým.

V textu je často opakována teze kritizující mezinárodní společenství za ignorování kosovského problému na počátku 90. let, zejména prohlášení jeho nezá-

vislosti v roce 1991. Problém však nespočíval ve velmocenské aroganci. Západ nebyl připraven na vojenský scénář rozpadu Jugoslávie. Kosovo bylo nejtěžším případem, protože, jak autorka správně píše, zpočátku se předpokládalo, že se Jugoslávie bude rozpadat podle hranic jednotlivých republik, což bylo narušeno událostmi v Kosovu.

Autorka zcela ignoruje politickou heterogenitu národního kosovského albánského hnutí. Kromě umírněného křídla, které v té době ztělesňoval Demokratický svaz Kosova v čele s Ibrahimem Rugovou a Bujarem Bukoshim, existoval také radikální směr, jehož symbolem se stal albánský spisovatel Adem Demaqi, propuštěný z vězení v roce 1990. V první polovině 90. let došlo zároveň k vytvoření paravojenských sil, které se staly základem pro Kosovskou osvobozenickou armádu (alb. *Ushtria Çlirimtare e Kosovës, UÇK*). Nezávislost Kosova byla prohlášena v roce 1991 pouze příznivci Ibrahima Rugovy. Tento krok byl velmi kontroverzně vnímán významnou částí albánské populace Kosova. Mnozí z jejích příslušníků považovali za konečný cíl boje proti Miloševićovu režimu sjednocení s Albánií. Rugovu tak vnímali jako zrádce, který podléhal tlaku Bělehradu. Bylo problematické spoléhat se na širokou podporu ze strany Západu. Neexistovala žádná garance, že jím podporovaná část kosovských albánských elit neztratí v mocenském boji vliv.

Autorčina interpretace politiky „mírového odporu“ Ibrahima Rugovy je velmi povrchní. Tato politika měla víceúčelový charakter. Především byla zaměřena na získání času pro stabilizaci albánského hnutí, reálně v závěru 80. let oslabeného v konfliktu s Miloševićovým režimem. Bez ohledu na to, že Hashim Thaqi a Jakup Krasniqi později kritizovali Rugovovy akce, jejich taktika UÇK v letech 1991–1996 umožnila upevnit síly, vytvořit síť tajných opevnění na území autonomní oblasti a získat širokou podporu jak v Albánii, tak v diaspoře. Naproti tomu srbské vedení vyšlo z událostí první poloviny 90. let s obrovskými ztrátami. Pád Republiky srbská Krajina a ztráta významného území v Bosně zasáhly prestiž Slobodana Miloševiče. Ekonomická situace v „malé“ Jugoslávii se dále zhoršovala. Všechno to dávalo vedení UÇK naději, že boje proti oslabenému nepříteli budou účinnější. Za třetí, konec válečných konfliktů v Chorvatsku a Bosně umožnil světové komunitě věnovat větší pozornost Kosovu, což ovlivnilo i růst aktivit exilové reprezentace kosovských Albánců. A co je nejdůležitější: Ibrahimu Rugovovi se částečně podařilo ještě více semknout albánskou společnost v Kosovu a posílit její přesvědčení o úspěšném vyústění separatistického hnutí. Nelze tedy v žádném případě tvrdit, že politika pasivního odporu, zahájeného na počátku 90. let, zcela ztroskotala.

Ani autorčino hodnocení osobnosti Milana Paniće a jeho politického vlivu mezi jugoslávskou elitou neodpovídá skutečnosti. Milan Panić, americký občan se srbskými kořeny, byl v Srbsku mnohými vnímán skepticky a dokonce i velmi nepřátelsky jako člověk zcela nekompetentní k vykonávání nejvyššího vládního postu. Je nepravděpodobné, že by mohl počítat s větší podporou srbského obyvatelstva. Pokud jde o kosovské Albánce, většina z nich chtěla Jugoslávii opustit a zájem o volby vůbec neměla.

Ve vyjmenovávání nepřesností bychom mohli ještě dlouho pokračovat. Například ve výčtu reprezentantů menšinových etnických skupin, kteří byli zařazeni v srbské delegaci na konferenci v Rambouilletu, autorka bez vysvětlení odděluje etnicky shodné Gorany a Muslimy a také balkánské Egypťany a Romy.

Smrt rodiny Jashari v obci Doni Prekaz těžko můžeme označit za zlomový okamžik, který přiměl větší počet Albánců k zapojení se do ozbrojeného boje. Autorka neví, že dlouho před smrtí Jashariho rodiny došlo k mnoha ozbrojeným střetnutím mezi jugoslávskými speciálními jednotkami a oddíly albánské rezistence. Nejznámější z nich se odehrálo již v roce 1997. Jugoslávské oddíly tehdy zlikvidovaly skupinu Zahira Pajazitiho, což vyvolalo velké pobouření mezi albánským obyvatelstvem Kosova. Likvidace Jashariho oddílu, při které zahynulo mnoho civilistů, mezinárodní společenství reflektovalo jako něco výjimečného. Pro albánské obyvatelstvo byla tato akce však jen dalším potvrzením represivní podstaty bělehradské nadvlády.

Autorka porovnává události z let 1991 a 2008, kdy byly učiněny dva pokusy o prohlášení nezávislosti. Toto srovnání je nesprávné. Kosovo v 90. letech a Kosovo po roce 1999 jsou de facto dva různé státy na stejném území. Po skončení války se pod mezinárodní kontrolou začal na území Kosova formovat nový stát. I když má kontinuitu ve vztahu k albánské vládě Ibrahima Rugovy, snaží se zaměřovat nejen na Albánce, ale i na další obyvatele tohoto regionu. Tento proces není zcela dokončen, jelikož hlavní národnostní menšina, kosovští Srbi, z velké části existenci nezávislého Kosova a priori odmítá.

Mihail Ceropita